

กำเนิดและพัฒนากการตลาดสดในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี*

Development of Provincial Markets in the Ubon Ratchathani Municipality Area

สมศรี ชัยวนิชยา

Somsri Chaiwanichaya

สาขาวิชามนุษยศาสตร์

Department of Humanities

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Faculty of Liberal Art, Ubon Ratchathani University

บทคัดย่อ

ตลาดเป็นสถานที่ที่คนใช้เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนสินค้าในท้องถิ่นเพื่อการใช้ชีวิตประจำวันและการบริโภค ตลาดสะท้อนถึงสภาพเศรษฐกิจและการค้า รวมทั้งการเติบโตของเมืองและลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน บทความวิจัยเรื่องกำเนิดและพัฒนากการตลาดสดในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนากการของตลาดสดของจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้กรอบแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ จากกรณีศึกษาตลาดสดเทศบาล 3 (ตลาดใหญ่) ตลาดสดเทศบาล 2 (ตลาดน้อย) และตลาดเอกชน คือตลาดทยาประศาสน์ (ตลาดบ้านคูใหม่) ผลการศึกษาพบว่า ตลาดสดทั้งสามตลาดกำเนิดมาจากการพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดยเป็นผลจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของชุมชนท้องถิ่นไปสู่โครงสร้างชุมชนเมือง โดยเฉพาะการสร้างทางรถไฟ การสร้างถนน และบริบทของสงครามโลกครั้งที่ 2 สงครามเวียดนาม การเข้ามาตั้งฐานทัพของประเทศสหรัฐอเมริกาในจังหวัดอุบลราชธานี รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงการบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่น

คำสำคัญ : ตลาดสด เทศบาลนครอุบลราชธานี กำเนิด พัฒนากการ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยของ ผ.ศ.ดร.สมศรี ชัยวนิชยา เรื่อง กำเนิดและพัฒนากการตลาดสด ตลาดนัดและผู้ค้ารายย่อยจังหวัดอุบลราชธานี โดยได้รับเงินทุนจากสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย เมธีวิจัยอาวุโส (สกว.) ซึ่งผลวิจัยนี้เป็นความคิดเห็นของผู้วิจัยซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

Abstract

A market, or Talad in Thai, is a location where people exchange local products for daily use and consumption. The market can reflect the economic and commercial conditions, including the urban growth together with social and cultural characteristics of each community. This research aimed to study the origin and development of the markets in Ubon Ratchathani province. The case studies of three markets in the Ubon Ratchathani Municipality area are : Municipal Market 3 (Talad Yai), Municipal Market 2 (Talad Noi), and a private market called Tayaprasat Market (Talad Ban Du). This research used the framework of economic history.

The results revealed that the three markets in the Ubon Ratchathani Municipality area have differently developed in the context of economic change at the local, provincial, national and global levels. This reflects the transformation of the local community structure into the urban structure, particularly from the factors of railway construction, road construction, the context of World War II, Vietnam War, the arrival of American military based in Ubon Ratchathani, and changes of local administration

Keywords: Provincial markets; Ubon Ratchathani municipality; origin; development

บทนำ

“...ตลาดมิใช่เป็นเพียงสถานที่สำหรับดำเนินกิจกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าเท่านั้น ทว่ายังเป็นพื้นที่แห่งชีวิตที่มีการปะทะสังสรรค์ของผู้คนในรูปแบบต่างๆ ที่น่าสนใจ หากปราศจากผู้คนที่เข้ามาทำกิจกรรมต่างๆ แล้ว พื้นที่ตลาดก็เป็นเพียงสถานที่ว่างเปล่าเท่านั้น ประเด็นที่น่าสนใจก็คือมีปัจจัยอะไรหรือกระบวนการอย่างไรในการทำให้พื้นที่แห่งหนึ่งกลายเป็นพื้นที่เศรษฐกิจ และเป็นที่ยอมรับของผู้คน...” (สมรักษ์ ชัยสิงห์กานนท์, 2549)

จากข้อความข้างต้นเมื่อมาพิจารณาการศึกษาตลาดสดในสังคมไทยนั้น พบว่าสังคมไทยในทุกภูมิภาคมีพื้นที่ทางเศรษฐกิจสำหรับการดำรงชีวิตที่เรียกกันตั้งแต่ กาด ปสาน และตลาด ซึ่งมีตั้งแต่ตลาดน้ำ ตลาดบก ตลาดป่าถ่าน ตลาดลาว ตลาดจีน ตลาดสดเทศบาล เป็นต้น อันแสดงให้เห็นพัฒนาการของตลาดกับสังคมไทยนั้น มีความเป็นมาอย่างสืบเนื่องถึงปัจจุบัน การศึกษาตลาดสดจังหวัดอุบลราชธานี ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของพื้นที่เศรษฐกิจในสังคมไทยที่จะนำไปสู่แนวทางพัฒนาตลาดสด

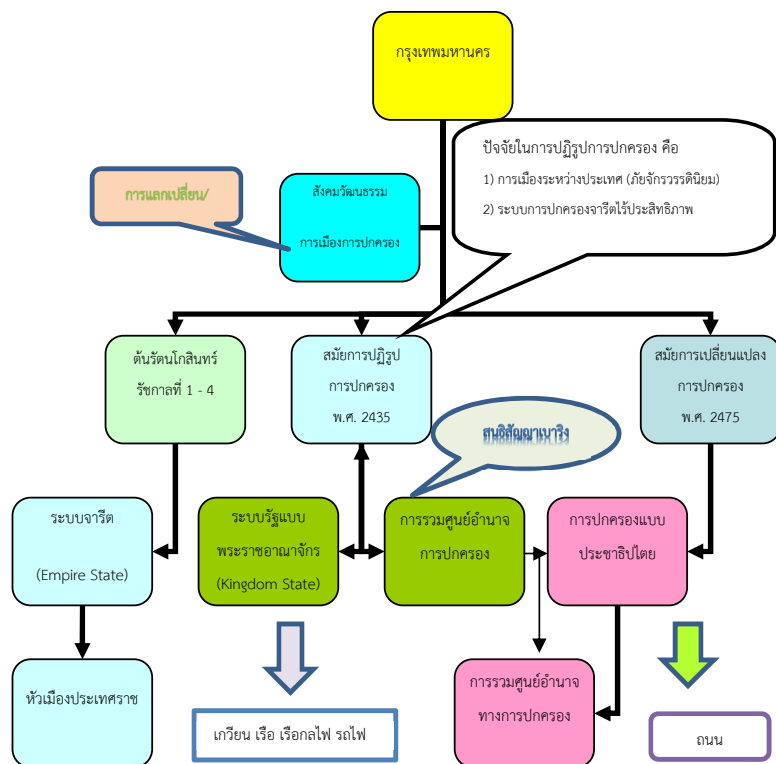
บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนากิจการของตลาดสด 3 ตลาด ในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี ได้แก่ ตลาดสดเทศบาล 3 (ตลาดใหญ่) ตลาดสดเทศบาล 2 (ตลาดน้อย) และตลาดเอกชน คือตลาดทยาประศาสน์ (ตลาดบ้านดู่ใหม่) ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีในการศึกษาตามแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ที่ใช้หลักฐานทั้งชั้นต้นและชั้นรอง การสัมภาษณ์ผู้ดูแลตลาดและเจ้าของตลาด ผลการศึกษามีดังนี้

1. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดตลาดสดในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี

1.1 สภาพทางกายภาพและพัฒนากิจการทางเศรษฐกิจ ก่อน พ.ศ. 2475

ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 พบว่าการดำรงชีวิตของนครจังหวัดอุบลราชธานีดำเนินไปตามสภาพของทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อม และมีการขยายตัวการค้าขายที่มาจากปัจจัยความต้องการผลิตสินค้าส่งออก การเปลี่ยนแปลงวิถีจากการแลกเปลี่ยนสินค้า มาสู่การใช้ระบบเงินตราในการแลกเปลี่ยนสินค้าล้วนเป็นผลจากการขยายตัวทางการค้าระหว่างประเทศหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง

พ.ศ. 2398 การเข้ามาของจักรวรรดินิยมตะวันตก ส่งผลให้ต้องมีการสร้างทางรถไฟเพื่อเชื่อมต่อให้การปกครอง การค้าขาย ได้รวมศูนย์ไปยังรัฐบาลกลางที่กรุงเทพฯ ซึ่งแต่เดิมมีการใช้เกวียน เรือ และเรือกลไฟในการดำเนินการค้าระหว่างเมืองในลุ่มแม่น้ำมูล การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้มีการเข้ามาตั้งร้านค้า และการสร้างย่านการค้าจนขยายสู่การเป็นตลาด ดังแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1 แสดงระบบการปกครองและความสัมพันธ์ในระบบการแลกเปลี่ยนการค้าและตลาด ก่อน พ.ศ. 2475

ลักษณะประชากร วิธีการผลิตก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เมื่อพิจารณาข้อมูลจากแผนภูมิที่ 1 แสดงให้เห็นถึงระบบการค้าภายใน และระบบการค้าภายนอกที่ใช้ระบบการเดินทางขนส่งสินค้า ตั้งแต่เกวียน เรือ ซึ่งใช้มาตั้งแต่สมัยจาร์ตจนสู่ช่วงสมัยปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. 2435-2453 หลวงภักดีณรงค์ (ทัต ไกรฤกษ์) ต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นพระยาศรีสิงหเทพ ซึ่งเป็นข้าราชการในข้าหลวงต่างพระองค์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร จัดตั้งบริษัทชื่อว่า สยามบูรพาพิศสิทธิการ พ.ศ. 2434 และได้ต่อเรือกลไฟ 2 ลำ คือ เรือบำรุงบูรพาพิศ และเรือพานิชสมัยไว้เพื่อเดินเรือและขนส่งสินค้าระหว่างอุบลราชธานีกับนครราชสีมา การต่อเรือกลไฟของพระยาศรีสิงหเทพ (ทัต ไกรฤกษ์) และพ่อค้าที่ร่วมกิจการด้วยข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาสร้างระบบการขนส่งทางน้ำเพื่อเชื่อมต่อการค้าภายในเมืองอุบลราชธานีสู่การค้าภายนอก โดยใช้เรือกลไฟเป็นยานพาหนะในเฉพาะช่วงฤดูฝนซึ่งมีน้ำหลาก อันจะทำให้การเดินทางไปมาสะดวกและรวดเร็วขึ้นกว่าใช้ทางเกวียนและเรือธรรมดา นับว่าทำให้การเดินทางไปมา ระหว่างเมืองอุบลราชธานีกับนครราชสีมาเร็วขึ้น และสะดวกขึ้นกว่าการเดินทางที่ใช้ทางเกวียนระหว่างเมืองเป็นเวลาแรมเดือน กล่าวคือฤดูกาลที่สะดวกคือฤดูฝนซึ่งมีน้ำมาก ขาขึ้นจะกินเวลาราว 10-15 วัน ขาล่อง 9 วัน การใช้เรือต่อ ขาขึ้นใช้เวลาถึง 30 วัน ขาล่อง 15 วัน ซึ่งนับว่าเป็นการทำให้การคมนาคมทางน้ำมีสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น อันส่งผลให้มีการค้าขายขยายตัวเพิ่มขึ้น

1.2 พัฒนาการเศรษฐกิจหลัง พ.ศ. 2475

จากความสะดวกรวดเร็วของการใช้เรือกลไฟเป็นพาหนะดังกล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นสภาพของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งมีรูปแบบทั้งการค้าภายในและการค้าภายนอกที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นจากจำนวนประชากร รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในการคมนาคม จากเกวียน เรือ มาเป็นเรือกลไฟ และรถไฟ อันเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจของเมืองอุบลราชธานีขยายตัวสืบเนื่องต่อมาหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เมื่อความสำคัญของเศรษฐกิจภายนอกมีบทบาทมากขึ้น รวมถึงโครงสร้างการบริหารการปกครอง จำนวนประชากร และการปรับปรุงรถไฟมายังจังหวัดอุบลราชธานี ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจของจังหวัดอุบลราชธานี ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจหลัง พ.ศ. 2475 มีดังนี้

1) **รถไฟกับการเกิดขึ้นของตลาดสด** ก่อนมีรถไฟเข้ามาเป็นพาหนะในการคมนาคมระหว่างเมืองอุบลราชธานีกับเมืองในภาคอีสาน การเดินทางเพื่อติดต่อและค้าขาย คือ การค้าทางเกวียน การค้าทางเรือ และเรือกลไฟของชาวฝรั่งเศส การสร้างทางรถไฟเพื่อเชื่อมหัวเมืองอีสาน พ.ศ. 2434 ระหว่างกรุงเทพฯ-นครราชสีมา นับเป็นการเริ่มต้นของการสร้างทางรถไฟจากนครราชสีมา-อุบลราชธานี (พ.ศ. 2460-2473) ธีระ ฤทธิวรณ ได้อธิบายให้เห็นภาพผลจากการที่รถไฟมีเส้นทางเชื่อมต่อกกรุงเทพฯ-อุบลราชธานีภายหลังจากการทำพิธีเปิดสถานีรถไฟ วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2473 ว่า “... การขยายเส้นทางรถไฟออกไปถึงอุบลราชธานีได้ส่งผลให้ผู้คนบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนล่างจำนวนมากมาใช้บริการรถไฟบรรทุกสินค้าทางรถไฟไปกรุงเทพฯ ส่วนบริเวณใกล้เคียงท่าเรือข้ามแม่น้ำมูล ระหว่างวารินชำราบไปยังแม่น้ำมูล ซึ่งเป็นท่าเรือฝั่งอำเภอเมืองอุบลราชธานี มีการขยายตัวเป็นตลาด ร้านค้า ห้องแถว กลายเป็นเมือง...” (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2469 อ้างใน ธีระ ฤทธิวรณ, 2545)

ดังนั้นการเข้ามาของรถไฟจึงส่งผลให้เมืองอุบลราชธานีกลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจมากกว่าเมืองอื่นๆ ของบริเวณลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่าง เพราะสถานะของเมืองอุบลราชธานีเหมาะสมทางด้านคมนาคมทั้งทางน้ำและทางบก (วิลาศ โทธิสาร, 2536) การนำสินค้าจากรถไฟและข้าวได้นำส่งผ่านแม่น้ำมูลด้วยเรือแพ เรือแจว โดยมีท่าเรือบริเวณหาดสวนยาฝั่งวารินชำราบกับท่าจวน/ท่าตลาด (บริเวณวัดหลวง) ท่ากวางตั้งฝั่งเมืองอุบลราชธานี บริเวณดังกล่าวได้กลายเป็นชุมชนเมืองที่ขยายตัวและมีความเจริญทางการค้า ที่สำคัญคือ มีกิจการโรงภาพยนตร์ (โรงหนัง) คือเป็นโรงหนังในฟิล์ม ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “หนังปากเป็น” (หนังพูดใช้คนพากย์) จำนวน 3 โรงหนัง โรงหนังแรก คือ โรงหนังกลาง ตั้งอยู่ระหว่างถนนเขื่อนธานีกับถนนยุทธภัณฑ์ไปสิ้นสุดหน้าวัดหลวง บริเวณนี้เป็นย่านชุมชนที่สำคัญ มีร้านอาหาร ร้านกาแฟ โรงบิลเลียด และโรงยาฝิ่น โรงหนังที่สอง คือ โรงหนังเหนือ ตั้งอยู่หลังศาลากลางหลังเก่าริมถนนเขื่อนธานี เป็นของจางวางอยู่ ศรีธัญรัตน์ พ่อตาของนายเนย สุจิมา (อดีต ส.ส. อุบลราชธานี) โรงหนังที่สาม คือ โรงหนังใต้ ตั้งอยู่บริเวณบ้านใต้ใกล้วัดกลาง ระหว่างถนนพรหมเทพกับถนนพรหมราช มาบรรจบกันหลังโรงข้างวัดกลางด้านทิศตะวันออก (ศิลปชัย ชาญเฉลิม, 2538) ทั้งนี้บริเวณชุมชนที่ขยายตัวและมีโรงหนังเกิดขึ้นจึงเป็นที่มาของการเกิดตลาดสดริมมูลซึ่งชาวเมืองเรียกกันว่า “ตลาดใหญ่” เพราะมีพื้นที่ครอบคลุมจดถนนเขื่อนธานี ถนนพรหมราช ถนนอุปราชา

2) พัฒนาการถนนชยางกูรกับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและเศรษฐกิจ พัฒนาการของถนนชยางกูรเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมให้จังหวัดอุบลราชธานี มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพในด้านการคมนาคม และเศรษฐกิจนับตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484-2488) ถนนชยางกูรได้ถูกกองทัพญี่ปุ่นใช้เป็นเส้นทางขนส่งยุทโธปกรณ์ ลำเลียงทหารและเชลยศึกมาสร้างสนามบิน ต่อมาในสมัยสงครามเวียดนาม พ.ศ. 2506-2518 ถนนสายนี้ก็มีความสำคัญมากขึ้นในฐานะถนนยุทธศาสตร์ความมั่นคง ซึ่งมีกองทัพประเทศสหรัฐอเมริกามาตั้งฐานที่เมืองอุบลราชธานี ดังนั้นถนนชยางกูรจึงมีความสำคัญในฐานะถนนยุทธศาสตร์ความมั่นคงและในฐานะถนนยุทธศาสตร์ ดังจะพิจารณาได้จากแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 2 แสดงสภาพทางการเมืองการปกครอง และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของเมืองอุบลราชธานี ระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2520

แผนภูมิข้างต้นแสดงให้เห็นถึงปัจจัยด้านการเมืองการปกครองมีเหตุการณ์สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมแบบใหม่ ที่ประชาชนมีสิทธิในการคัดเลือกตัวแทนของตนเข้าสู่อการบริหารการปกครองตั้งแต่ระดับจังหวัด ภูมิภาคและประเทศ ภายใต้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ทุกชนชั้น จังหวัดอุบลราชธานีได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีความสามารถในการบริหารการปกครอง และเป็นที่รู้จักกันหลายคน คือ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายเลียง ไชยกาล นายฟอง สิทธิธรรม เป็นต้น เป็นผู้มีส่วนร่วมในการผลักดันให้รัฐบาลกลางกำหนดนโยบายพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานี

อย่างไรก็ดี สถานการณ์ของเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะสถานการณ์สงครามโลกมหาเอเชียบูรพา พ.ศ. 2484 สงครามเวียดนามและการเข้ามาตั้งฐานทัพของสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2506 จนถึงการถอนฐานทัพของประเทศสหรัฐอเมริกา ใน พ.ศ. 2518 เมื่อพิจารณาจากการศึกษาพัฒนาการของถนนชยางกูรในช่วงดังกล่าวพบว่าถนนชยางกูรมีบทบาทที่สำคัญคือ เป็นเส้นทางยุทธศาสตร์การทหารให้แก่รัฐบาลไทยและรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในการทำสงครามต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคอินโดจีน ขณะเดียวกันก็มีบทบาททางด้านเศรษฐกิจด้วย กล่าวคือ ทำให้เกิดชุมชนขยายตัวเพื่อรองรับการเข้ามาของทหารอเมริกันและคนนอกจังหวัด ที่เข้ามาประกอบอาชีพบริการให้กับทหารอเมริกัน ดังจะพบว่ามีธุรกิจบริการเกิดขึ้นในถนนชยางกูรเกิดขึ้นมากมาย แม้ว่าภายหลังจากถอนฐานทัพของประเทศสหรัฐอเมริกาออกไปแล้วเศรษฐกิจของคนอุบลราชธานีมีการปรับเปลี่ยนขยายเขตเทศบาลเพิ่มขึ้น การขยายเขตเทศบาลก็เป็นการขยายชุมชนทางเศรษฐกิจต่อเนื่องตามความเจริญของสังคมเมือง ที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมบริการและอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ดังนั้นถนนชยางกูรจึงกลายเป็นถนนหลักทางเศรษฐกิจของจังหวัดอุบลราชธานีมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจัยสำคัญทั้ง 2 ประการข้างต้น เป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้เกิด “ตลาด” ขึ้นในจังหวัดอุบลราชธานี โดยเฉพาะกรณีตลาดสด เทศบาล 2 (ตลาดใหญ่) ตลาดสดเทศบาล 2 (ตลาดน้อย) และตลาดทยาประศาสน์ (ตลาดบ้านดู่ใหม่) ดังผลการศึกษาพัฒนาการของแต่ละตลาดดังนี้

2. พัฒนาการตลาดสดเทศบาลเมืองอุบลราชธานี กรณีศึกษาตลาดสดเทศบาล 3 (ตลาดใหญ่) ตลาดสดเทศบาล 2 (ตลาดน้อย) และตลาดเอกชนทยาประศาสน์ (ตลาดบ้านคูใหม่)

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดขนาดใหญ่ในภาคอีสานตอนล่าง และมีจำนวนประชากรมากในลำดับที่ 1-2 ในการจัดอันดับจำนวนประชากรในภาคอีสานตอนล่างมาโดยตลอด ปัจจุบันมีจำนวนประชากรจำนวน 1.85 ล้านคน ในไตรมาสแรกปี 2559 จำนวนประชากรจำนวนมากนี้สัมพันธ์กับการมีปัจจัยสี่อันเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวัน ส่งผลให้ผู้คนมีความสัมพันธ์กันในการแลกเปลี่ยนสิ่งของกัน การใช้เงินตราในการแลกเปลี่ยนสิ่งของ การมีตลาดเป็นสื่อกลางในการค้าขายจึงเกิดขึ้นตามพัฒนาการตามลำดับ จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติ จังหวัดอุบลราชธานี และกรมอนามัยและสิ่งแวดล้อม พบว่า ตลาดสดในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 37 ตลาดครอบคลุมทุกอำเภอ ทุกตำบล ซึ่งในเขตเทศบาลนครเมืองอุบลราชธานีมีตลาดสดในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี จำนวน 6 ตลาด คือตลาดสดเทศบาล 3 ตลาดใหญ่ ตลาดสดเทศบาล 2 ตลาดน้อย ตลาดสดเทศบาล 5 ตลาดทยาประศาสน์ (เอกชน) ตลาดหนองบัว และตลาดดอนกลาง

ผู้วิจัยเลือกศึกษาพัฒนาการตลาดสดจากพื้นที่ในการศึกษาตลาดสดจำนวน 3 ตลาด คือ ตลาดสดเทศบาล 3 (ตลาดใหญ่) ตลาดสดเทศบาล 2 (ตลาดน้อย) และตลาดทยาประศาสน์ (ตลาดบ้านคูใหม่) เอกชน ตลาดสดทั้งสามมีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของตลาดสดกับลักษณะทางกายภาพของเมืองอุบลราชธานี

2.1 ตลาดสดเทศบาล 3 (ตลาดใหญ่)* ตลาดสดเทศบาล 3 (ตลาดใหญ่) ตั้งอยู่บริเวณฝั่งซ้าย (ทิศเหนือ) ของแม่น้ำมูล อยู่ทางด้านทิศใต้ของถนนพรหมเทพ

* ตลาดสดเทศบาล 3 แต่เดิมเป็นตลาดสดเทศบาล 1 ต่อมาเมื่อมีการปรับปรุงเขตพื้นที่เทศบาล ตามพ.ร.บ. 2542 บริเวณที่ตั้งตลาดสดเทศบาล 1 อยู่ในเขตเทศบาล 3 ซึ่งไปจรดกับถนนอุปราชา ตัดช่วงชยางกูรขึ้นไปเป็นเขตเทศบาล 2 ดังนั้นเพื่อให้ตลาดใหญ่มีหมายเลขตรงกับเขตเทศบาลเขต 3 จึงมีการกำหนดตัวเลขตลาดสดเทศบาล 1 เป็นตลาดสดเทศบาล 3 และตลาดน้อย เป็นตลาดสดเทศบาล 2 (สัมภาษณ์ วีระศักดิ์ สีนปฏ, 2 พฤศจิกายน 2560)

ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลได้ปรับปรุงพื้นที่ชุมชนบริเวณถนนพรหมเทพ ถนนหลวง ถนนยุทธภัณฑ์ ถนนอุบลศักดิ์ ใกล้กับวัดหลวง ท่าอุปราศ ท่าจวน ท่าตลาด และท่ากวางตั้งให้เป็นตลาด เนื่องจากการลงทุนของนักธุรกิจชาวจีนสร้างโรงหนังถึง 3 โรง ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ลักษณะของตลาดเป็นอาคารที่เป็นโรงเรือนหลังมุงด้วยกระเบื้อง ในช่วงแรกของการก่อตั้งตลาดนั้นตลาดเทศบาล 1 แต่ชาวอุบลราชธานีนิยมเรียกกันว่า “ตลาดใหญ่” เพราะเป็นตลาดแห่งแรกและใหญ่ที่สุดตั้งอยู่บริเวณ ที่เรียกถนนหลวง (ตลาดหลวง) มีเจ้าของกิจการค้าห้างสรรพสินค้ายงสงวนได้ลงทุนทำเป็นย่านค้าขายผ้า จึงเรียกกันอีกชื่อว่า “ตลาดผ้า” (สัมภาษณ์ ธัญทิพย์ โชควิวัฒนกุล (ผู้ค้าไก่สด), 29 ตุลาคม 2560) ต่อมาเมื่อมีการสร้างถนนขยางกูร ใน พ.ศ. 2477 ได้มีการจัดทำถนนตามตะวัน คือ ถนนพรหมราช ถนนพรหมเทพ ถนนหลวง ประชาชนได้เข้ามาตั้งร้านค้า บ้านเรือน ตึกแถวตามแนวเขตถนน มีการสร้างโรงหนัง จึงส่งผลให้เกิดพื้นที่ตลาดขึ้นในบริเวณดังกล่าว ซึ่งชาวชุมชนเรียกว่า “ตลาดใหญ่” ต่อมาในสมัยเทศบาล พ.ศ. 2499 ได้มีการขยายตัวบริเวณชุมชนริมมูลให้เป็นตลาดสดเทศบาล 1 แต่ชาวบ้านเรียกว่า **ตลาดใหญ่** เพราะเป็นตลาดแห่งแรกและเป็นตลาดที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัด ตั้งอยู่บริเวณถนนหลวง ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นตลาดผ้า ลักษณะตลาดเป็นโรงเรือนหลังคาสูงมุงด้วยกระเบื้อง ต่อมาเมื่อมีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำมูล ในพ.ศ. 2496-2497 เพื่อเชื่อมฝั่งอำเภวารินชำราบกับฝั่งเมืองอุบลราชธานี ส่งผลให้มีแนวคิดในการขยายตลาดสดให้เขยิบขึ้นมาใกล้บริเวณสะพานและทำน้ำวัดหลวง และขยายทำน้ำให้เป็นท่าตลาดได้ จะช่วยการขนส่งได้ทั้งทางน้ำและทางบกได้อย่างกว้างขวางขึ้น** ต่อมา

** บริเวณที่เป็นที่ตั้งของตลาดสดเทศบาล 3 มีความเป็นมา ใน พ.ศ. 2494 นายมงคล กรินชัย ซึ่งรับตำแหน่งนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองอุบลราชธานี เห็นว่า อาคารตลาดใหญ่ขณะนั้นมีสภาพไม่มั่นคง ก่อปรกับมีผู้ค้าเพิ่มจำนวนมาก จึงดำริว่าควรจะมีการสร้างตลาดที่มีความมั่นคงและถาวรให้แก่ผู้ค้า จึงได้เสนอเรื่อง ขออนุญาตดินบริเวณที่เป็นจวนข้าหลวง (จวนผู้ว่า) เพื่อก่อสร้างตลาด โดยตกลงทำสัญญาซื้อขายที่ดิน ระหว่างนายทั้ง นพรัตน์ ผู้แทนกระทรวงการคลัง กับนายมงคล กรินชัย ผู้แทนเทศบาลเมืองอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2494 ซึ่งมีเนื้อที่ 6 ไร่ 3 งาน 55 ตารางวา และได้ย้ายจวนผู้ว่าไปอยู่ที่ถนนศรีณรงค์ ภายหลังจากการซื้อที่ดินบริเวณจวนข้าหลวง รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำเนินการสร้างสะพานเสรีประชาธิปไตย ตามข้อเสนอของนายเลียง ไชยกาล ซึ่งขณะนั้นเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยเริ่มสร้างสะพาน ใน พ.ศ. 2496 และเสร็จใน พ.ศ. 2497 จึงทำให้ตลาดสดเทศบาลแห่งใหม่มีทำเลติดกับสะพานเสรีประชาธิปไตย ที่เชื่อมกับถนนอุปราศ ดัดวงเวียน เข้าถนนพรหมเทพ ส่งผลให้บริเวณตลาดใหญ่ อยู่ในย่านการค้าคึกคักที่สะดวกเชื่อมต่อกับสถานีรถไฟวารินชำราบ และคิวรถโดยสาร ที่สามารถเดินทางข้ามฝั่งวารินชำราบไปช่องเม็ก และเชื่อมต่อกับถนนอุปราศไปถนนขยางกูร (สัมภาษณ์ วีระศักดิ์ สันปฐ, 2 พฤศจิกายน 2560)

เทศบาลได้ปรับชื่อตลาดใหญ่ เป็น “ตลาดสดเทศบาล 3” โดยการย้ายตลาดมาติดกับ ถนนอุปราชา ใกล้สะพานเสรีประชาธิปไตย จากเดิมที่อยู่บริเวณถนนหลวง และตลาดผ้า บริเวณห้างสรรพสินค้ายางสงวน โดยเริ่มดำเนินการใน พ.ศ. 2503 ซึ่งการดำเนินการ มีความล่าช้าไปจนถึง พ.ศ. 2507 กว่าจะแล้วเสร็จ เนื่องจากมีปัญหาไฟไหม้ครั้งใหญ่ เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2503 (สัมภาษณ์ วีระศักดิ์ สินปูล, 2 พฤศจิกายน 2560)

จังหวัดอุบลราชธานีมีเหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่ที่เป็นความทรงจำของ ชาวอุบลราชธานีให้ยังรำลึกถึงอยู่เสมอ 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2503 และ ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2513 ซึ่งเวลาห่างกัน 10 ปี ทั้งสองเหตุการณ์ส่งผลกระทบต่อ ชาวเมืองและชาวตลาดดังนี้

เหตุการณ์ไฟไหม้ ครั้งที่ 1 วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2503 ในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2503 ได้เกิดเพลิงไหม้ขึ้นครั้งใหญ่ โดยเริ่มต้นจากโรงหนังอุบล ภาพยนตร์ที่กำลังฉายภาพยนตร์เรื่อง แม่ยั่วเมือง รอบดึก เวลา 22.00-24.00 น. สาเหตุ มาจากฟิล์มฉายหนัง ซึ่งไวต่อความร้อนได้ลุกไหม้จากเครื่องฉายจนกลายเป็นลูกกลม ใหญ่ เพลิงไฟได้เผาไหม้อาคารบ้านเรือนเป็นเวลา 2 วันเต็มกว่าจะสงบลงได้ ก่อปรกั เป็นช่วงฤดูหนาวซึ่งมีลมแรง ส่งผลให้เพลิงเผาผลาญบ้านเรือนตั้งแต่ถนนยุทธภัณฑ์ ถนนหลวง ถนนพรหมเทพ ไปจนถึงท่ากวางตั้ง (ปัจจุบันคือ บ้านร้านขายยาชัยวิตร) ซึ่งอยู่ใกล้ๆ กับวัดหลวง หลังจากไฟไหม้ครั้งนั้นได้มีการสร้างตลาดขึ้นมา ชาวบ้านเรียกว่า “ตลาดผ้า” ตรงบริเวณห้างสรรพสินค้ายางสงวน ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นร้านอาหาร เครื่องดื่ม และสถาบันกวดวิชา เหตุการณ์ครั้งนั้นส่งผลให้มีการหาทำเลสร้างอาคาร ตลาดใหญ่ริมมูลในปัจจุบันขึ้นมา เหตุการณ์ไฟไหม้ในครั้งแรก มีผู้บันทึกภาพไว้เป็น หลักฐานดังนี้ (ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)

ไฟไหม้เมืองอุบล พ.ศ. 2503

ที่มา : คุณพรศรี จันทร์โรจนนท์

ภาพที่ 1 เหตุการณ์ไฟไหม้อุบลราชธานี พ.ศ. 2503

ภายหลังจากไฟไหม้ 5 ปี การก่อสร้างอาคารตลาดใหญ่ได้แล้วเสร็จ มีอาคาร 2 หลัง อาคารแรกเป็นโรงเรียนชั้นเดียว สร้างเทพื้นปูนซีเมนต์ เป็นอาคารใหญ่ (คือบริเวณลานจอดรถของตลาดสดเทศบาล 3 ตลาดใหญ่ในปัจจุบัน) แผงค้ำก่อเป็นแท่นปูนขึ้นมาสูงเหนือเขา เพื่อทำเป็นพื้นที่จัดวางสินค้า ส่วนอีกหลังเป็นอาคารใหญ่กว่า ใช้เป็นที่ขายเนื้อสัตว์และของเบ็ดเตล็ด ส่วนอาคารอีกหลังอยู่ติด ริมมูลเป็นอาคารขนาดเล็ก หลังคามุงสังกะสี (สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ สีนปรุ, 2 พฤศจิกายน 2560)

ภาพถ่ายทางอากาศเมืองอุบลราชธานี วัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี

ถ่ายจากโครงการเฝ้าระวังภัยพิบัติที่อุบลราชธานี ระหว่างปี 2507 - 2517

ภาพที่ 2 แสดงพื้นที่บริเวณตลาดเทศบาล วัดหลวง อุบลวานิชสมาคม

ภายหลังตลาดใหญ่สร้างเสร็จ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2507 ชาวชุมชนค้าขายก็กลับมารวมกันเปิดร้านค้าขายในตลาดที่ปรับปรุงแห่งใหม่นี้ ดังภาพเก่าที่ปรากฏเป็นหลักฐานซึ่งทหารอเมริกันที่มาตั้งฐานทัพได้ถ่ายภาพไว้

ตลาดเทศบาลเมืองอุบลราชธานี สมัย ศตวรรษ
ภาพถ่ายจากหอจดหมายเหตุสำนักงานที่อุบลราชธานี ระหว่างปี 2507 - 2517
ที่มา: Air Ubol, www.guideubol.com

ภาพที่ 3 ตลาดสดเทศบาลเมืองอุบลราชธานี พ.ศ. 2507

ตลาดเทศบาลเมืองอุบลราชธานี สมัย ศตวรรษ
ภาพถ่ายจากหอจดหมายเหตุสำนักงานที่อุบลราชธานี ระหว่างปี 2507 - 2517
ที่มา: Air Ubol, www.guideubol.com

ภาพที่ 4 ชาวบ้านค้าขายด้านอาคารหลังเล็กริมมูล

ตลาดเทศบาลเมืองอุบลราชธานี สโธ สดวณิน
ภาพถ่ายจากหอข่าวโทรทัศน์จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างปี 2507 - 2517
ที่มา: Air Ubon, www.airubon.com

ภาพที่ 5 การค้าขายตลาดเทศบาลเมืองอุบลราชธานี

จาก 3 ภาพที่เป็นหลักฐานข้างต้น จะเห็นถึงลักษณะของการตั้งร้านค้าของชาวบ้านที่ยังตั้งสินค้าแบบกับพื้นดินด้านข้างตลาด

ภาพที่ 6 ตลาดสดเทศบาลเมืองอุบลราชธานีบริเวณด้านหน้า

ที่มา : <https://www.ntbdays.com/trendynews/archives/12837> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2561

ภาพที่ 7 การสัญจรด้วยสามล้อถีบในตลาดสดเทศบาลเมืองอุบลราชธานี
ที่มา : <https://www.ntbdays.com/trendynews/archives> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2561

ภาพที่ 8 สามล้อถีบพาหนะประจำตลาดสดเทศบาลเมืองอุบลราชธานี
ที่มา : <https://www.ntbdays.com/trendynews/archives> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2561

ภาพที่ 9 การจัดตั้งแผงสินค้าระหว่างอาคารตลาดสดเทศบาลเมืองอุบลราชธานี
ที่มา : <https://www.ntbdays.com/trendynews/archives> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2561

เหตุการณ์ไฟไหม้ ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2513 เหตุการณ์ไฟไหม้ใหญ่ครั้งที่ 2 ในจังหวัดอุบลราชธานี ห่างจากครั้งแรก 10 ปี สาเหตุเกิดจากร้านขายของทอดที่ตั้งอยู่บริเวณโรงหนังอุบล ใกล้กับจุดเดิมที่เคยมีไฟไหม้ครั้งแรกเพลิงได้ลุกไหม้ประมาณ 6 โมงเช้า ส่งผลเสียหายต่อย่านธุรกิจการค้า ตั้งแต่ต้นเพลิงไปจนถึงถนนพรหมราช ถนนพรหมเทพ ถนนราชบุตร เพลิงได้ไหม้ไปจนถึงเกือบถึงบริเวณแยกวงเวียนน้ำพุ ถนนราชบุตร ไฟไหม้ไปถึงธนาคารกรุงเทพ สำนักงานใหญ่จังหวัดอุบลราชธานี ระยะเวลาเพลิงไหม้เพียงประมาณ 2 ชั่วโมง แต่ได้ทำลายย่านธุรกิจเสียหายเป็นอันมาก ประชาชนบางส่วนต้องไปอาศัยอยู่ชั่วคราวที่ทุ่งศรีเมือง ซึ่งทางจังหวัดได้จัดให้เป็นที่พักพิงชั่วคราว (ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พ.ศ. ๒๕๖๑)

ภาพที่ 10 เหตุการณ์หลังไฟไหม้เมืองอุบลราชธานี เมื่อ พ.ศ. 2513

ที่มา : <https://ubon.town/th/gallerys-ubontown/> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2561

ภาพที่ 11 แสดงบริเวณที่เพลิงไหม้เมืองอุบลราชธานี พ.ศ. 2513

ที่มา : <https://ubon.town/th/gallerys-ubontown/> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2561

ภาพที่ 12 เหตุการณ์ไฟไหม้เมืองอุบลราชธานี พ.ศ. 2513

ที่มา : <https://ubon.town/th/gallerys-ubontown/> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2561

ไฟไหม้เมืองอุบล พ.ศ. 2513

ที่มา : คุณสาทิศ นวสุกุล ห้องอาหารเจ๊จว๊ก

ภาพที่ 13 ชาวอุบลราชธานีเดินสำรวจบ้านเรือนของตนที่เสียหายจากเพลิงไหม้

ที่มา : <https://ubon.town/th/gallerys-ubontown/> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2561

ภายหลังจากเหตุการณ์ไฟไหม้ใหญ่ ครั้งที่ 2 ชาวเมืองอุบลราชธานีในย่านที่ถูกไฟไหม้ก็กลับมาทำมาหากิน ซ่อมแซมบ้านเรือน และตั้งร้านค้าใหม่ ตลาดสดเทศบาลเมืองอุบลราชธานีไม่ได้รับความเสียหายมากเพราะอยู่ติดริมแม่น้ำมูล ประชาชนผู้ค้าขายก็กลับมาค้าขายกันต่อ เมื่อมีสถานการณ์ไฟไหม้ครั้งที่ 2 ในบริเวณ

ชุมชนเมืองจังหวัดอุบลราชธานี ในช่วงดังกล่าว ฐานทัพอเมริกันยังตั้งอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี จนถึง พ.ศ. 2520 การเข้ามาตั้งฐานทัพสหรัฐอเมริกา นั้น มีทหารอเมริกันเข้ามาอยู่ที่แคมป์สนามบินถึง 4,500 คน (ธีระ ฤๅชวีวรรณ, 2545) ทำให้จังหวัดอุบลราชธานีต้องมีแหล่งร้านค้า ตลาดรองรับการเข้ามาตั้งฐานทัพและนักแสวงโชคที่เข้ามาทำงานในแคมป์ทหารสหรัฐอเมริกา จึงส่งผลให้การค้าขายมีความเจริญเติบโตอย่างสืบเนื่อง โดยเฉพาะการค้าในตลาดสด ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ค้าเก่าในตลาดสดเทศบาล 3 ให้ข้อมูลว่า “แม่ของตนเป็นแม่ค้าขายผลไม้มาตั้งแต่แรก ในช่วงที่อเมริกันมาตั้งฐานทัพนั้น แม่ขายแตงโมหนึ่งลูก ได้ในราคา 100 ดอลลาร์ จากราคาลูกละ 1-5 บาท การค้าขายได้กำไรดีมาก” (สัมภาษณ์ ณัฐพร เดโชชัยสกุล, 28 ตุลาคม 2560)

การเข้ามาตั้งฐานทัพของสหรัฐอเมริกาในจังหวัดอุบลราชธานี ในช่วงก่อนไฟไหม้ครั้งที่ 2 นั้น เศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ของคนจังหวัดอุบลราชธานี นับว่ามีความเจริญก้าวหน้ามาก ดังที่ อภิปรักษ์ คื่นดี บรรยายไว้ดังนี้

...ช่วงปี พ.ศ. 2512 เมืองอุบลฯ แทบจะกลายเป็นมลรัฐหนึ่งของอเมริกา พร้อมกลายเป็นไปแล้ว ย่านร้านค้า บังกะโล House for rent ล้วนเป็นภาษาอังกฤษไปหมด ยิ่งช่วงเทศกาลแห่เทียน ลูกไทย ลูกฝรั่ง ลูกนิโกร ลูกญวน ลูกจีน ลูกลาว ลูกเขมร ออกมาเดินเต็มไปหมด คู่มั่นช่วงเป็นเมือง INTERNATIONAL ไปเสียแล้วแม้แต่โรคสำส่อน (สมัยนั้นไม่มีเอดส์) ก็เป็นโรงซูปเปอร์โกโนเรีย (พันธุกรรมใหม่)...งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน ไม่ว่าอาหารการกิน เครื่องดื่ม จะเห็นมีบุหรี่ยี่ห้อ เบียร์ของไอกัน วางคู่กับก่องข้าวเหนียวส้มตำ แทรกเข้าไปทุกอนุชนบทของจังหวัดอุบลฯ ทั้งสถานีวิทยุ FM และสถานีโทรทัศน์ UTV ดูและฟังข่าวสารจากอเมริกาเป็นแห่งแรกของอุบลฯ ก็เป็นของอเมริกา... (อภิปรักษ์ คื่นดี, 2543)

นอกจากนี้ พระยาสุนทรพิพิธ (เชย สุนทรพิพิธ) เมื่อครั้งเป็นเลขาธิการมณฑลอีสาน ได้บรรยายสภาพเมืองอุบลราชธานีหลังจากเหตุการณ์ไฟไหม้เมืองอุบลราชธานี 2 ปี คือ พ.ศ. 2515 ดังนี้

...ช่วง 2515 อุบล-อีสาน นองเนื่องไปด้วยอารยธรรมสมัยใหม่ มีความศิวิไลซ์ จนชาวเมืองเกิดรำลึก มีทางรถไฟแยกจากนครราชสีมาไป 2 สาย ไปมาทั้งกลางวัน กลางวัน วันละหลายเที่ยว เรียกว่าถึงได้ในวันเดียว มีถนนรถยนต์จากนครหลวงไปถึง ได้ทุกจังหวัด และระหว่างจังหวัดในวันเดียว เมืองต่างๆ มีเครื่องบินเมลล์ เดินทางประจำถึง ได้ภายใน 2 ชั่วโมง มีอาคารคอนกรีตเกิดขึ้นเป็นดอกเห็ด สูงตั้ง 9 ชั้น 10 ชั้น มีไฮเต็ล เรสเตอรัอง อย่างชั้นที่ 1 ตลอดทั้ง ไนต์คลับ และสะแนกบาร์ หรือบาร์ฟิท์ทุกหนทุกแห่ง การเดินร่ำ ฟลอริช และอาบอบนวด ก็มีอย่างดาษดื่น ไม่ว่ากลางวัน กลางคืน มีอาหาร และเครื่องดื่มอย่างดี ขายตามเวลา ของกินอย่างที่ไม่เคยกินมีกินกันในการมาก่อน เช่น กุ้ง หอย ปู ปลาทะเลนั้น บัดนี้มีเหลือเฟือเพื่อ ตลอดจนความสนุกสำราญแสงสีในเวลาค่ำคืน กล่าวโดยสรุปว่า ปัจจุบันอุบล-อีสาน ไม่ต่างอะไรกับนครหลวงเป็นความเจริญที่เกิดขึ้น อย่างรวดเร็วอย่างไม่น่าเชื่อและน่าพิจารณาไม่น้อยทีเดียว... (เชย สุนทรพิพิธ, 2515)

การบรรยายสภาพของอุบลราชธานีก่อนเหตุการณ์ไฟไหม้อุบลราชธานี 1 ปี และหลังเหตุการณ์ไฟไหม้ 2 ปี แสดงให้เห็นว่า วิถีชีวิตของคนอุบลราชธานีนั้นสามารถ ดำเนินการต่อไปอย่างก้าวหน้า แม้ว่าจะมีอุปสรรคจากไฟไหม้ก็ตาม ทั้งนี้ต่อมาใน พ.ศ. 2518 เทศบาลอุบลราชธานี มีนโยบายที่จะขยายเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี โดยให้เหตุผลดังนี้

...ภายในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีมีจำนวนราษฎร 52,223 คน จำนวน 8,076 หลัง ในปีงบประมาณ 2518 เทศบาลมียอดรายรับทั้งสิ้น 10,653,823 บาท โดยแยกเป็นรายรับตามงบประมาณทั่วไป จำนวน 10,653,704 บาท และรายรับเฉพาะ การสถานธนาถนุบาล จำนวน 617,119 บาท เมื่อขยายเทศบาลออกไปแล้ว คาดว่าเมื่อ เทศบาลจัดบริการด้านต่างๆ ไปสู่เขตที่ติดต่อกับเขตเทศบาล นับวันที่จะมีรายได้เรื่อยๆ ตามความเจริญของท้องถิ่น และบริเวณที่ติดต่อกับเขตเทศบาล นับวันที่จะมีการก่อสร้าง อาคารพาณิชย์ ตลาด โรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้นทุกที หากเทศบาลไม่ขยายเขต ครอบคลุมไว้แต่เนิ่นๆ แล้ว ในโอกาสที่เมืองขยายออกไป ซึ่งหากสามารถเอาเข้ามา อยู่ในเขตควบคุมของเทศบาลแล้ว จะสะดวกในการควบคุมการก่อสร้าง การจัดแบ่งเขต การใช้ที่ดิน ให้เป็นไปตามหลักการที่ผังเมืองจะได้วางเป็น “หลัก” ไว้ในอนาคต... (เทศบาลเมืองอุบลราชธานี, 2518 อ้างใน วีระ ภูศรีวรรณ, 2545)

ข้อเสนอในการปรับปรุงเขตเทศบาลของเทศบาลเมืองอุบลราชธานีใน พ.ศ. 2518 นั้นได้รับการพิจารณาให้ปรับปรุงขยายเขตเทศบาลใน พ.ศ. 2524 ในการขยายเขตเทศบาลในช่วงดังกล่าวเป็นช่วงที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ย้ายฐานทัพออกจากประเทศไทย ส่งผลให้ความคึกคักทางเศรษฐกิจซบเซาลงบ้าง แต่ชาวจังหวัดอุบลราชธานีก็ยังดำเนินชีวิตตามปกติ โดยเฉพาะการทำการค้าที่ตลาดสดเทศบาลก็ยังมีการค้าขายดีอยู่ เพราะประชาชนยังอยู่หนาแน่นในบริเวณถนนสายสำคัญๆ เช่น ถนนชยางกูร ถนนสรรพสิทธิ์ ถนนพิชิตรังสรรค์ ถนนแจ้งสนิท ถนนพหลโยธิน ถนนอุบล-ตระการ เป็นต้น ที่สำคัญคือย่าน “ตลาดสด” โดยเฉพาะตลาดใหญ่ริมมูล (ธีระ ฐศรีวรรณ, 2545) ความเจริญก้าวหน้าดังกล่าวในพ.ศ. 2535 เทศบาลเมืองอุบลราชธานีได้มีการปรับปรุงการบริหารตลาดสดเทศบาลตาม พ.ร.บ. 2484 และ พ.ร.บ. 2535 เพื่อปรับปรุงผู้ค้า คุณภาพของสินค้าอนามัยและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็น “ตลาดสดน่าซื้อ” คือ ให้มีการปรับปรุงแผงค้า จัดแยกโซนแผงสินค้า เป็นต้น ต่อมาใน พ.ศ. 2545 เทศบาลนครอุบลราชธานี ภายใต้การบริหารของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นใหม่ นำโดยนางรจนา กัลป์ตินันท์ นายกเทศมนตรีนครอุบลราชธานี ซึ่งมีแผนพัฒนาตลาดสดเทศบาลเมืองอุบลราชธานี คือ การรื้ออาคารตลาดสดเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ที่สร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2503 และเปิดกิจการ พ.ศ. 2507 และดำเนินการมาถึง 38 ปี อาคารหลังเดิมมีความเสื่อมโทรม และคับแคบ ไม่มีที่จอดรถ เพื่อให้ผู้ค้าผู้ซื้อได้สะดวกในการค้าขายและจับจ่ายใช้สอย ดังนั้นเทศบาลจึงเขียนแผนเพื่อของบประมาณปรับปรุงตลาดสด เพื่อสร้างอาคารตลาดสดเทศบาล 3 ตลาดใหญ่ในปัจจุบันขึ้นใหม่ โดยมีโครงการที่จะนำสินค้าผลิตภัณฑ์ OTOP ของจังหวัดให้ผู้ผลิตนำสินค้าเข้ามาจำหน่ายในตลาดแห่งใหม่ การก่อสร้างได้ดำเนินการในพ.ศ. 2549 โดยการสร้างอาคารและปรับปรุงพื้นที่ใหม่ ดำเนินไปตามหลักการเทศบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2542 อาคารตลาดสดเทศบาล 3 สร้างเสร็จใน พ.ศ. 2552 และเปิดใหม่อีกครั้งเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2552 อาคารใหม่ของตลาดเป็นอาคารที่มี 4 ชั้น ชั้นใต้ดินเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ และเป็นลานจอดรถชั้นที่ 2 เป็นพื้นที่ร้านค้าตลาดสด มีการขึ้นนั่งร้านค้า และด้านหน้าพื้นที่อาคารยังจัดสรรเป็นที่จอดรถเพิ่มขึ้นอีกด้วย ชั้นที่ 3 ใช้สำหรับเป็นห้องประชุมขนาดใหญ่ สามารถรองรับได้

1,200 คน สำหรับการใช้เป็นงานจัดเลี้ยงสังสรรค์ และเป็นพื้นที่ศูนย์จำหน่ายสินค้ามากกว่า 2,700 ตร.ม. ชั้นที่ 4 เป็นห้องประชุมขนาดเล็ก สามารถรองรับได้มากกว่า 350 คน และจะใช้พื้นที่เป็นศูนย์หนังสือและห้องสมุดซึ่งมีพื้นที่ 2,700 ตร.ม. (สัมภาษณ์ วีระศักดิ์ สินปฐุ, 2 พฤศจิกายน 2560)

อย่างไรก็ดีปัจจุบันอาคารชั้นที่ 3 และชั้นที่ 4 เป็นอาคารที่เป็นห้องประชุมใหญ่ ที่ก็ไม่ได้มีการใช้เป็นพื้นที่เพื่อดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ในสมัยที่นางรจนา กัลปิตินันท์กำหนดไว้ และปล่อยว่างไว้ ส่วนชั้นที่ 2 ซึ่งเป็นที่จัดทำแผงร้านค้า ซึ่งแบบเดิมมีประมาณ 287 แผง แต่มีผู้ค้าช่วงที่มาขายมากที่สุดในช่วงเช้าประมาณ 230 ร้านค้า ช่วงสายร้านค้าและผู้ค้าก็ลดลงตามลำดับเหลือประมาณ 180 ร้านค้า และช่วงบ่ายเหลือไม่ถึง 70 ร้านค้า ส่วนชั้นล่างใต้ดินเป็นอาคารจอดรถมีห้องน้ำ และเป็นพื้นที่อเนกประสงค์

กล่าวโดยสรุป ตลาดสดเทศบาล 3 พัฒนามาจากตลาดริมมูล และการเติบโตของชุมชนในอดีตตั้งแต่สมัยแรกเริ่ม จนสู่สมัยปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเมืองโดยการตัดถนนเชื่อนธานี ถนนพรหมเทพ ถนนพรหมราช ถนนอุปราชา และถนนชยางกูร การขยายเขตเทศบาลนับตั้งแต่ พ.ศ. 2484, พ.ศ. 2499, พ.ศ. 2524 และ พ.ศ. 2545 รวมทั้งนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขที่มีความเป็นระบบ และชัดเจนมากขึ้นใน พ.ศ. 2535 และ พ.ศ. 2542 จึงเป็นแนวทางในการดำเนินงาน และบริหารตลาดสดเทศบาลทุกตลาดในจังหวัดอุบลราชธานีสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน

2.2 ตลาดสดเทศบาล 2 (ตลาดน้อย) ตลาดสดเทศบาล 2 มีความเป็นมาตามเรื่องเล่าของชาวชุมชนว่า เป็นตลาดที่เกิดบนที่ร้าง ว่างเปล่าของวัดหนองยาง ต่อมาเป็นโรงเรียนอุบลวิทยาคม แรกเริ่มประมาณพ.ศ. 2501 มีร้านค้าตั้งวางขายของบนพื้นดิน 2-3 ร้าน ร้านที่ผู้ให้สัมภาษณ์จำได้แม่น คือ ร้านยายกว้าง ปลาจ่อม หลังจากนั้น 1 ถึง 3 ปี เริ่มมีการก่อหลังคาสังกะสี มีแผงร้านค้าจำนวนมาก เนื่องจากเป็นตลาดที่ชาวชุมชนต่างตำบล ต่างอำเภอรอบนอก เช่น กระโสม เชื่องโน ไร่ร้อย กุดลาด เป็นต้น นำสินค้าในชุมชนของตนเข้ามาตั้งวางขายแบกกับพื้นตลาด คุณเพ็ญศรี สืบภา ให้สัมภาษณ์ว่า “เมื่อเห็นการค้าเริ่มมีความคึกคัก เมื่อต้นแค่ที่บ้านออกดอกมา ก็ยังเก็บดอกแคใส่ตะกร้า เดินมาขายที่ตลาดน้อย แปปเดียวมีคนเหมาหมด ราคา 3 บาท ก็ได้กลับบ้านแล้ว” (สัมภาษณ์ เพ็ญศรี สืบภา, 9 มีนาคม 2561)

ตลาดสดเทศบาล 2 เป็นตลาดที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับชุมชนที่ตั้งอยู่ย่านใจกลางเมืองใกล้กับชุมชนโดยรอบที่มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐาน บริเวณโดยรอบตามการขยายตัวของถนนอุปราษ ถนนชยางกูร และการขยายเขตเทศบาล (สัมภาษณ์ เรไร ชนเชการ, 9 มีนาคม 2561) จากการสัมภาษณ์ วีระศักดิ์ สินปรุ ได้สรุปข้อมูลที่มาของตลาดสดเทศบาล 2 (ตลาดน้อย) ดังนี้

- 1) เป็นตลาดสดย่านใจกลางเมืองอุบลราชธานี
- 2) เป็นเกิดจากการขยายตัวของถนนอุปราษ การขยายตัวของถนนชยางกูร การขยายตัวของถนนภายในการขยายตัวของสนามบิน
- 3) มีการเช่าที่ดินจากวัดซึ่งเดิมเป็นร้าง คือ วัดหนองยาง ซึ่งอยู่ในความดูแลของโรงเรียนอุบลวิทยาคม โดยเทศบาล ประมาณ พ.ศ. 2494
- 4) มีคิวรถสายผ่านเชื่อมกับเส้นไปตระการพืชผล กุดลาด พิบูลมังสาหาร เส้นฝั่งวารินชำราบ (รถไฟ) ไปศรีสะเกษ เส้นเรือนจำ เส้นรอบนอกไปเซียงโน บ้านสีทวน บ้านปะอาว
- 5) มีการปรับปรุงเป็นอาคารถาวร 2 ครั้ง คือ ครั้งแรก พ.ศ. 2507 ช่วงเดียวกับตลาดใหญ่ และครั้งที่ 2 พ.ศ. 2549 เสรีฯ พ.ศ. 2553 เมื่อครั้งไฟไหม้ใหญ่เมืองอุบลราชธานี 2 ครั้ง ได้ส่งผลให้ผู้ค้าจากตลาดใหญ่มาตั้งบ้านเรือนใกล้กับตลาดน้อย และเมื่อเทศบาลเปิดให้เช่าแผงค้าผู้ค้าก็เข้ามาเช่าแผงค้า ผู้ค้าหลายร้าน มีร้านค้าทั้งตลาดใหญ่และตลาดน้อย
- 6) มีจำนวนแผงขายสินค้าปัจจุบันจำนวน 200 แผง (สัมภาษณ์ วีระศักดิ์ สินปรุ, 2 พฤศจิกายน 2560) ทั้งนี้ในช่วงที่มีการค้าขายดีที่สุดในช่วงเช้าประมาณ 04.00 น. - 8.00 น. จะมีผู้ค้าประมาณ 150 ร้านค้า ส่วนร้านค้าที่ไม่ครบ 50 แผงจะเป็นแผงค้าว่าง บางแผงค้าจะเป็นที่เก็บของของผู้ค้าเจ้าใหญ่ ในช่วงหลัง 8.00 น. - 12.00 น. ร้านค้าจะลดลงเหลือประมาณ 50 - 60 ร้านค้า

ภาพที่ 14 แสดงพื้นที่บริเวณตลาดสด 2 ในอดีต พ.ศ. 2507-2517

ภาพที่ 15 แสดงแผงร้านค้าในตลาดสดเทศบาล 2

ที่มา : <https://ubon.town/th/gallerys-ubontown/> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ.2561

จากภาพที่ 15 จะเห็นการวางแผงร้านค้าของชาวตลาดน้อยในช่วงแรกประมาณ พ.ศ. 2507 เป็นภาพถ่ายของทหารอเมริกันที่เข้ามาซื้อผักผลไม้ที่ตลาดน้อย ในช่วงดังกล่าวแม่ค้าที่เป็นร้านค้าเก่าแก่มักกล่าวถึงการค้าขายที่เงินสะพัดในช่วงดังกล่าว เนื่องจากมีผู้คนต่างถิ่นและในชุมชนมาตั้งบ้าน ร้านค้าบริเวณรอบๆ ตลาดน้อยมากขึ้น ซึ่งขณะนั้นเหมือนเป็นชานเมือง ส่วนในเมืองจะอยู่ตรงบริเวณถนนพรหมเทพ ถนนพรหมราช ถนนอุบลศักดิ์ ถนนยุทธภักดิ์ และถนนหลวง (เพ็ญศรี สืบภา, สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2561)

กล่าวโดยสรุป ตลาดสดเทศบาล 2 เป็นตลาดสดที่มาพร้อมกับถนนกับการเปลี่ยนแปลงเทศบาล และการเข้ามาตั้งฐานทัพของสหรัฐอเมริกา ในช่วง พ.ศ. 2506-2518 ขณะเดียวกันชุมชนบริเวณโดยรอบตลาดสดเทศบาล 2 ก็มีประชาชน

เข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้น เพราะเป็นที่ตั้งของสถานศึกษา ศูนย์อบรมพัฒนาชุมชน วิทยาลัยครู วิทยาลัยพยาบาล เป็นต้น

2.3 ตลาดทยาประศาสน์ (ตลาดบ้านตูใหม่) พ.ศ. 2510/2559 ตลาดทยาประศาสน์เป็นตลาดสดเอกชน แต่เดิมเจ้าของเป็นคนบดเกาตระกุลทยาประศาสน์ ซึ่งตกทอดมายังนางประคอง ททยาประศาสน์ และทายาทรุ่นต่อมา นางอัญชนา ศรีคันสนีย์ ผู้เป็นเจ้าของตลาดในปัจจุบัน เล่าว่า เดิมมีห้องแถวที่นี้อยู่แล้วจำนวน 6 ห้องซึ่งยังปรับปรุงไม่แล้วเสร็จ เมื่อมีการประกาศขายตลาด ประมาณ พ.ศ. 2558 จึงได้ซื้อตัดสินใจซื้อตลาดทยาประศาสน์ในราคา 38,900,000 บาท จากบริษัทสินทรัพย์ สุขุมวิท เพราะ “ถ้าไม่ซื้อขึ้นมาห้องแถว 6 ห้องก็จะทำอะไรไม่ได้” (สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2561)

ในการดำเนินงานหลังจากเป็นเจ้าของตลาดแล้วก็พบปัญหาหลายประการคือ สภาพตลาดที่หลังคาเตี้ย ไม่มีแสงสว่างเพียงพอ ไม่โล่ง ไม่สะอาด และยังไม่สามารถตกลงกับเจ้าของเดิมในด้านผลประโยชน์ค่าเช่าค่าแผง และค่าทำความสะอาด บางแผงก็เป็นที่อยู่ของคนจร ผู้ค้าก็ยังไม่ได้ตกลงกันเรื่องแนวทางในการบริหารตลาด ต่อมา นางอัญชนา ศรีคันสนีย์ ได้จัดประชุมผู้ค้า ในวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 เพื่อหารือแนวทางและขอความคิดเห็น ได้ข้อสรุปแนวทางว่าจะบริหารจัดการตลาดให้มีคุณภาพตามระเบียบของเทศบาล และกรมอนามัย โดยมีแผนปรับปรุงร้านค้าในตลาดใหม่หมด แผงที่เป็นแผงซีเมนต์ตั้งขึ้นมาสูงประมาณ 1 เมตร จะมีการรื้อหมด เพราะมีความสกปรกและเป็นที่อยู่อาศัยของหนูแมลงสาบ เชื้อโรค ซึ่งไม่เคยมีการทำความสะอาดอย่างจริงจัง จึงได้ตกลงให้ทางเทศบาลช่วยออกแบบแผงร้านค้าให้ถูกต้อง และทันสมัย ซึ่งคาดว่าจะเสร็จในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 (สัมภาษณ์ อัญชนา ศรีคันสนีย์, 5 มกราคม 2561)

ส่วนปัญหากับผู้ค้าในตลาด ในช่วงปรับปรุงตลาดใหม่ให้หลังคาสูงกว่าเก่า จัดทำระบบทำความสะอาด จัดโซนนิ่งประเภทร้านค้า ให้ถูกต้องตามหลักกรมอนามัย และสิ่งแวดล้อม ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2559-2561 ยังไม่มีการเก็บค่าเช่าแผง แต่จะเก็บทำความสะอาดตลาดแผงละ 10 บาท และค่าขนขยะอีก 50 บาท ส่วนค่าเช่าร้านใหญ่ ก็ขอเก็บเหมือนเดิมก่อนเปลี่ยนเจ้าของ ค่าน้ำค่าไฟแต่ละแผง มีมิเตอร์ที่ต้องชำระเอง

อยู่แล้ว ทั้งนี้ภายหลังจากการปรับปรุงแล้วยังต้องตกลงกับผู้ค้าเก่าว่าจะอยู่ต่อหรือไม่ ถ้าไม่อยู่ต่อก็จะมีกรประมูลร้านค้าในตลาดใหม่ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ค้าและผู้ซื้อในตลาดทยาประศาสน์ ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม พ.ศ. 2560 ได้ข้อมูลสรุปพัฒนาการตลาดทยาประศาสน์ ดังนี้

- 1) เป็นตลาดที่เกิดจากการขยายตัวของสนามบินอุบลราชธานี และชุมชนวัดบูรพา ชุมชนวัดศรีประดู่ขยายตัว ประมาณ พ.ศ. 2510
- 2) เป็นตลาดที่รองรับผู้ค้าที่เป็นชาวนาชาวชุมชนจากตระการพืชผล วัดภูเขาแก้ว (พิบูลมังสาหาร) บ้านกุดลาด ดอนมดแดง ดอนตาล นำสินค้าจากที่นา ที่สวนมาขาย
- 3) เจ้าของกิจการเป็นเจ้าของที่ดิน มีการจัดทำตลาด เพื่อพัฒนาห้องแถวรอบตลาดให้มีราคา
- 4) มีทำเลอยู่ติดถนนบูรพาในกับถนนอุบลีสาน ซึ่งด้านติดกับถนนบูรพาในเป็นชุมชนสายรถสองแถว ไปตระการพืชผล กุดลาด ภูเขาแก้ว พิบูลมังสาหาร
- 5) มีการเปลี่ยนแปลงเจ้าของ (พ.ศ. 2559-2560) และมีการเปลี่ยนชื่อเป็น “ตลาดบ้านคูใหม่” เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561

3. บทสรุปและอภิปรายผล

ภาพรวมของกำเนิดและพัฒนาการตลาดสดจังหวัดอุบลราชธานีทั้ง 3 ตลาด คือ ตลาดสดเทศบาล 3 (ตลาดใหญ่) ตลาดสดเทศบาล 2 (ตลาดน้อย) และตลาดเอกชนทยาประศาสน์ (ตลาดบ้านคูใหม่) ตลาดแรกเป็นตลาดที่เติบโตมาพร้อมกับความเป็นชุมชนเมืองอุบลราชธานีตั้งแต่ สมัยเริ่มแรก จนเข้าสู่สมัยปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. 2435 ซึ่งมีการสร้างทางรถไฟเชื่อมต่อกับกรุงเทพฯ จนมาถึงอุบลราชธานี สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และหลังการเปลี่ยนแปลงที่มาจากการสแกนการณภายนอกประเทศ คือ สถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 สถานการณ์สงครามเวียดนามในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2506-2518 ที่จังหวัดอุบลราชธานีเป็น 1 ใน 7 จังหวัดที่เป็นที่ตั้งฐานทัพของประเทศสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้มีการอพยพผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานจำนวนมาก อันเป็นปัจจัยให้เกิดตลาดสดในย่านชุมชนที่มีผู้อยู่อาศัยหนาแน่นมาแต่เดิม คือ ย่านถนนพรหมเทพ ย่านถนนพรหมราช ย่านถนนหลวง ย่านถนนยุทธภักดิ์ ย่านถนน

อุบลศักดิ์ ย่านถนนอุปราชา และย่านถนนชยางกูร ก่อปรกับการเปลี่ยนแปลงของการบริหารงานท้องถิ่นให้เป็นเทศบาล ทำให้มีการขยายเขตเทศบาลเพื่อพัฒนาให้เป็นเมืองระดับนครเหมือนอย่างกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2484 สืบเนื่องมาถึงปัจจุบันทำให้เกิดตลาดสดเทศบาล 2 และตลาดทยาประศาสน์ ดังนั้นกำเนิดและพัฒนารูปแบบของตลาดสดเทศบาลนคร จังหวัดอุบลราชธานี 3 ตลาดคือ ตลาดสดเทศบาล 3 (ตลาดใหญ่) ตลาดสดเทศบาล 2 (ตลาดน้อย) และตลาดเอกชนทยาประศาสน์ (ตลาดบ้านดู่ใหม่) จึงมีความสัมพันธ์กับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่มาจากปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมที่ส่งผลให้เกิดตลาดสดที่รองรับความเป็นชุมชนเมืองอุบลราชธานี

รายการอ้างอิง

- เชย สุนทรพิพิธ. (2515). **บันทึกความทรงจำเมื่อเป็นเลขาธิการมณฑลอิสาน (อุบล) ของพระยาสุนทรพิพิธ (เชย สุนทรพิพิธ)**. นครหลวง : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- ธีระ ฤๅชวีวรรณ. (2545). **การขยายตัวของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีระหว่างปี พ.ศ.2478-2542**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ.2554**. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2556. ศิลปะชัย ชาญเฉลิม. (2538). **คำให้การ “นายหนวย” 72 ปี ท่ามกลางมนุษย์นานาพันธุ์**. กรุงเทพฯ : ป.สัมพันธ์พานิชย์.
- สมรักษ์ ชัยสิงห์กานนท์. (2549). **ตลาดในชีวิตร ชีวติในตลาด**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์. (2546). **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน 2488-2544**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- อภิปรัชญ์ คีนดี. (2543). **“ประวัติกองบิน 21” ใน ประตูลู่สงครามที่อุบลฯ Y2K**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.

เอเจียน แอมอนิเย. (2539). **บันทึกการเดินทางในลาวภาค 1 พ.ศ. 2438**. แปลโดย
ทองสมุทร โดเร และสมหมาย เปรมจิตต์. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น สำนักวิทยบริการ, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เข้าถึงเมื่อวันที่ 15
มีนาคม พ.ศ. 2561 <https://ubon.town/th/gallerys-ubontown/> เข้าถึงเมื่อ
วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ.2561

สัมภาษณ์

ณัฐพร เดโชชัยสกุล. [สัมภาษณ์]; 28 ตุลาคม 2560.

เพ็ญศรี สืบภา. [สัมภาษณ์]; 9 มีนาคม 2561.

วีระศักดิ์ สีนปฐ. [สัมภาษณ์]; 2 พฤศจิกายน 2560.

เรไร ชนะการ. [สัมภาษณ์].; 9 มีนาคม 2561.

อัญชนา ศรีสันสนีย์. [สัมภาษณ์].; 5 มกราคม 2561.